

میرفندرسکی

میرزا ابوالقاسم فندرسکی فیلسوف صوفی شاعر درگذشته ۱۰۴۹ یا ۱۰۵۰ از سادات فندرسک استرآباد است که با تجرد می زیسته و به سیاحت و گردش می پرداخته و به هندی‌رفته و به عرفان جوک آشنا شده و فرهنگی برای آن نوشته است .

سرگذشت او در چندجایی آمده (منزوی ۶۶۱) و در استرآبادنامه محمد صالح استرآبادی (۱۳۲) و در بحانۀ الادب (۳ . ۲۳۱) نسب نامه سادات فندرسک در دانشگاه هست (دانشگاه ۲۶ : ۲۴۶۵ / ۲) تصویر فندرسکی در فهرست مرقعات آتابای (ص ۳۱۸ نیز ص ۲۵۷) آمده و در معارف اسلامی (۱۲ . ۷۳ - ۷۵) هم هست .

او را در مسائل فلسفی دو رساله است یکی درباره حرکت به عربی دومی درباره تشکیک در ذاتی به فارسی که در منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران (۱ : ۶۲) به آنها برمی خوریم .

از او رساله صنایع یا حقایق الصنایع به یادگار مانده که به چاپ هم رسیده است . او در این رساله با نگاهی آنسیکلپدیایی به همه دانش‌های نگردد و از بسیاری از روش‌های نگارش روزگار خود خرده می گیرد که خواندنی است . محمدتقی نصیری طوسی در لباب الباب خود آن را گنجانده است (فهرست کتابخانه دانشکده حقوق ۴۳۷) و قاضی محمد سعید حکیم کوچک قمی از روی آن اسرار الصنایع ساخته است که نسخه‌های آن در مجموعه خوانساری که در نجف بوده و اکنون باید در اراک باشد (ذریعه ۲ : ۵۱) و کتابخانه سنای بیشین (۱ : ۱۴۴ ش ۲۸۵ / ۷) و دانشگاه (۲ / ۸۷۴۲) و آستان رضوی (۴ : ۱۷) هست .

از رساله صنایع برمی آید که فندرسکی به ریاضی هم آشنا بوده و به هنر موسیقی نیز می پرداخته و الموسیقی الکبیر فارابی را می خوانده است .

او در این رساله (ص ۲۶ چاپ ۱۲۶۷) به نقل از موسیقی کبیر فارابی (۱۰۵ - ۱۰۰) می نویسد که به گفته ارسطو و بطلمیوس و ثامسطیوس می شود کسی در علم و دانش سرآمد باشد ولی در عمل و کردار کوتاه و سست ، چونکه دانش و آگاهی شور و نازکی و گرمی می خواهد

و کردار و کنش شکیبایی و آرامش و سردی مانند بخش نظری پزشکی و ساراه‌شناسی و فقه که همان اصول باشد از یک سوی و بخش عملی اینها از سوی دیگر. از این روی چندین دانشمند در دانش موسیقی سرآمد بودند ولی در عمل هنرنمایی نداشتند. او در پایان این بند می‌گوید: "مثال موسیقی نظری بدان آوردیم که قوت شوق علوم متعلمان را زیاد شود و دانند که علوم بسیار است و زندگانی کم، آنچه از عمر صرف کنند در عین علوم کنند و از هرزه و مزخرف پرهیزند".

پس او مانند حکیم نظام‌الدین احمد گیلانی در گذشته ۱۰۵۹ که رساله‌ای در موسیقی دارد و آن را در شجره دانش خود گذارده است از موسیقی که بخشی است از ریاضی بیگانه نبوده بلکه به گواهی مجموعه‌ای که اینک می‌شناسیم به تدریس و آموختن آن هم می‌پرداخته است. می‌دانیم که آموختن آن اگر هم عمل به آن ناروا باشد رواست چنانکه شیخ بهائی چنین فتوایی را داده است (موسیقی نامه ۱۱۵).

مجموعه یادشده به شماره ۶۵۱ در کتابخانه ملی نگاهداری می‌شود و آن را از بازماندگان دری خریده‌اند. سراسر آن به خط نستعلیق دارنده نسخه ابو عیسی محمد حکیم پسر محمد صالح نیشابوری است در سال ۱۰۲۸ با جلد تیماج تریاکی گرد سرخ مقوایی به اندازه ربعی (۱۰: ۲۲۷).

در ص ۱ آن آمده. "احتمال دارد که در ایران در این زمان کسی نباشد که از عهد تدریس این کتاب برآید. و بئر معطله و قصر مشید".

در ص ۳ بندی است به عربی در سودمندی هریک از مقامهای موسیقی در درمان بیماری‌ها. این بند ما را به یاد رساله فارابی "مداواة الامراض بالانغام" می‌اندازد که نگارنده سرگذشت او دستور او را آزموده و از آن بهره‌مند شده بود (ترجمان جدیدتان للفارابی از صلاح‌الدین منجد چاپ ۱۹۷۵ تهران ص ۶).

در همین جا آمده. "دو رساله است، از ورثه سید مرحوم ابتیاع شده ۱۱۳۵" (پس این نسخه گوپادر خاندان فندرسکی بوده است) نیز: "للقاصر محمد علی بن محمد باقر اصفهانی بهبهانی مجلسی" با یک مهر، سپس "کافی در علم موسیقی" و "شروع شد در قرائت این رساله بر حضرت استاد البشر سید الفاضل و سید الاماثل امیر ابوالقاسم سلمه الله

تعالی روز چهارشنبه اول جمال الاول سنه ۱۰۲۸ هجریة اللهم وفقنا لاتمامه وفهمه والتدرب فيه بحق النبی وآله - " کافی در موسیقی " " قیمت . . . " (به سیاق) " . . . . . " نیز . معلوم می شود این کتاب را خدمت استاد الجلیل الحکیم الفاخر میرفندرسکی قدس سره درس خوانده اند . دخل فی نوبتی وانا عبدالعلی میرزا احتشام الدوله ابن معتمد الدوله فرهاد میرزا ابن المکین الاعظم عباس میرزا ولی عهد نایب السلطنه بهادرخان طهمااسب طاب ثراهما "

از تاریخ بامداد (۲ : ۲۷) برمی آید که احتشام الدوله در ۱۳۰۹ و ۱۳۱۰ در خمسه و زنجان فرمانروایی داشته و مردی بود دانشمند و سراینده .

در ص ۴ آمده است " دخل فی نوبتی وانا عبدالعاصی فرهاد بن ولی عهد طاب ثراه فی شهر جمادی الآخرة من شهرة سنة ۱۳۰۵ " و در اینجا و در ص ۱۱۳ " هو العزیز فیض الله الحسینی الندیم ۱۳۵۱ " دیده می شود .

در ص ۸۲ دو بند است به عربی در موسیقی و یک بند دیگر بدینگونه ، " فی الشراعی السابقة کان جایز اهل واقعا التلحين فی المساجد اثناء الاشتغال بالصلوات والعبارات ، والحق ان بعض الالحن له دخل عظیم فی الخضوع والخشوع والانابة الی الاول عن الركون فی دار الغرور ، وهذا التلحين هو الذی یكون بدور تالیفی لا ایقاعی ، و من ذلك ما قال ص : ارحنا یا بلال " . در ص ۸۸ . " رسائل فارابی در موسیقی ، رساله ، بطلمیوس در موسیقی ، رساله ، اقلیدس در موسیقی ، رسائل یحیی بن علی یحیی المنجم ، رساله ، موسیقی درة التاج ، رساله ، موسیقی شفا ، رساله ، موسیقی نجات ، شرح ادوار موسیقی علامه شیرازی " .

ص ۹۰ . حکیم منجیک

ای از گل سرخ رنگ بر برده و سوی   رنگ از پی رو برده و بوی از پی سوی
گلرنگ شود چو روی شویی همه جوی   مشکین گردد چو مو گشایی همه کوی

له

سودابه سرم همچو پلنگ اندر کوی   غم بر سر هم به دل چو سنگ اندر کوه
دور از وطن خویش به خواری کردم   چون شیر به دریا و نهنگ اندر کوه

کوچک عطار

کی خفته ام از غم که کنون خواهم خفت   کی کرده ام اندیشه که چون خواهم خفت
دل با تو دیده با تو و من بی تو   من بی دل و دیده بی تو چون خواهم خفت

خسرو

زیر کمرت این چه میان است که نیست   گرچه دهنست مهست چنانست که نیست
داری تو میان سخن در آن نیست که هست   داری تو دهان سخن در آنست که نیست

عهدی رازی

بر هم زده گرگ این رمه را چوپان کو   این پست و بلند دهر را سوهان کو
کافر شده اند اهل جهان نوح کجاست   فاسد شده اجزای زمین طوفان کو

ص ۹۱ . کاتب هذه المجموعة وصاحبها ابو عيسى بن محمد صالح النيشابوري محمد

حكيم عفي عنهما .

" فهرست مافی هذه المجموعة . کتاب اوقلیدس فی الجزء التالیفی من الموسیقی ،

کتاب الکافی لابی منصور بن زبيلة ، فواید من کتاب مدخل الفارابی فی الموسیقی ، کتاب مبسوط

من تصانیف بعض المتأخرین بعد الخواجه عبدالقادر ، رساله یحیی بن علی بن یحیی المنجم

فی الموسیقی ، مدخل الحفظی الی صناعة الارشماطیقی املاء ابی الوفاء محمد بن محمد البوزجانی ،

رساله ابی الوفاء فی اصطلاحات ارشماطیقی ، رساله لفخر الملة والدين الخنندی فی شرح

موسیقی مبحث نبض القانون .

در اینجا بندی است بفارسی نوشته همان نیشابوری در ۱ رجب گویا ۱۰۳۷ در باره ،

همان " کتاب مبسوط " که روی آن خط کشیده است و در باره " کتاب فارسی کمال الدین عبدالقادر

مراغی است که در آن از نوبت ساخته او برای سلطان جلال الدین حسین فی باشد و در اینکه

این مجله از مراغی است .

نیز " بتاريخ ۱۹ شهر ذی قعدة سنة ۱۰۷۰ هـ برای تجدید عهد (؟) نحویل میرمقیم

شده " بامهر .

در ص ۱۰۵ " شروع شد در قرائت این رساله (قانون اقلیدس یا مجله شروانی) نزد

افضل المتقدمین والمتأخرین قدوة العلماء والفضلاء رئیس الحکماء امیر ابوالقاسم سلمه الله

روز پنجشنبه ۱۸ شهر ربیع الثانی ۱۰۲۸، کتبه کاتب الرساله ابن محمد صالح محمد حکیم عفی عنهما و سترت عیوبهما".
نیز.

اذا البصرت فسی نظمسی فتورا و خطسی فی البلاغسة والبیان
فلاترتیب بنقصی ان رقصی علی مقدار ایتقاع الزمان
لم ار علی راس جبل سمکه
سبب خفیف سبب ثقیل و تدمجتماع و تدمفروق فاصله صغری فاصله کبری

سپس دو بند عربی است یکی از فارابی بدینگونه " قال الفارابی . لفظ الموسيقى (و هو لفظ یونانی) معناه الالحن ، و اسم اللحن قد یقع علی جماعة نغم مختلفه ترتبت ترتیباً ما محدوداً . و قد یقع ایضاً علی جماعة نغم الفت تالیفاً محدوداً و ترتبت بها الحروف التي تتركب منها الالفاظ الدالة المنظومة علی مجرى العادة فی الدلالة علی المعانی . و قد یقع علی معانی آخر غیر هذه لیس یحتاج الیهان فیما نحن بسبیله . هـ . " دومی از شرفیه آنهم در تعریف لحن .

درین دفتر اکنون چهار رساله دیده می شود :

۱ - الکافی فی الموسيقى از شیخ ابو منصور الحسین بن محمد بن عمرو بن زیله در گذشته ۴۴۰ (۴ - ۸۱) نوشته همان نیشابوری و بی نام در پایان ج ۲ / ۱۰۲۸ با حاشیه های " حم گویا از خود نویسنده نسخه ، شفا ، ۱۲ ، بی نام) روی برخی از حاشیه ها خط کشیده شده است . زکریا یوسف این رساله را از روی دو نسخه موزه بریتانیا و رامپور هند در قاهره در ۱۹۶۴ - چاپ کرده است .

۲ - المدخل فی الموسيقى فارابی (ص ۸۳ - ۸۷ ، به همین خط) .

۳ - قانون جزء التالیف من الموسيقى : اوقلیدس (ص ۹۲ - ۱۰۴ ، به همان خط ، باندکی حاشیه و بی نام) .

۴ - المجلة : شروانی (۱۰۶ - ۳۲۵) نوشته همان نیشابوری به نام در ۲۵ رجب ۱۰۲۸ ، باشکلها و دایره های موسیقی مقابله شده از آواز تا انجام ، سپس دارد . " تمام شد

قرائت این کتاب بر استاد فاضل کامل افضل المدققین و المحققین سند الافاضل والامثال استادالبشرامیرابوالقاسم سلمه الله تعالى آخر شعبان سنة ۱۰۲۸ . نشانه: حاشیه ها در این شماره ها. " منه ، منه رحمه الله ، حم ، ملتقطات ، شرح ادوار (به فارسی) " سی نام . برخی حاشیه ها فارسی است .

این رساله در موسیقی نامه نگارنده (۱۱۰ و ۱۹۲) شناسانده شده است .

در آغاز آن " الیک من هذه المجلة من نقاوة متوخاک " و در پایان آن " ما اردت

ابراده فی هذه المجله " آمده است .

در این مجله شروانی یاد می شود از : فیثاغورث ، افلاطون ، معلم اول ارسطاطالیس ، نیکوماخوس ، معلم ثانی ابونصر فارابی و کتاب او ، شیخ رئیس ، صفی الدین عبدالعزیز ، علامه شیرازی ، شیخ المتأخرین خواجه عبدالقادر مراغی (ص ۳۰۳ ملی) ، بعض المتأخرین من اهل العمل گویاهمان مراغی ، خواجه شیخ و مولانا جلال الدین فضل الله عبیدی ، خواجه جمال الدین سلمان ، صدر الافاضل در شرح شعر ابوالعلاء ، نیز از . ارشماطیقی شفاء و موسیقی آن ، الرسالة الملحقة بکتاب النجاه ، رساله موسیقی اسفزاری ، الادوار و شرفیه ، لوازم الموسیقی مداینی (ص ۱۱۴) ، مقاصد و شرح الادوار مراغی و خاتمه آن ، صحاح الفرس (ص ۳۲۰) ، جامع المصادر (حاشیه ص ۳۰۳ با نشانه منه) . المفاتیح ، المفتاح (که دو کتابند) ، تکملة الحساب ، بعض الرسائل .

واژه های فارسی هم در آن دیده می شود مانند . آواز ، اصفهان ، بازگشت ، بزرگ ، بسته نگار ، باخور (گویاهمان . ماخور) ، برد ، پیشرو ، خواننده ، خوری ، دستان راست ، راهوی ، زنگوله ، زیرافکند ، سربند ، شاه رود و ابن الاحوص سازنده آن از گفته شیخ گویا فارابی در کتاب خود (ص ۱۵۲) ، فروداشت ، گردانیه ، گواشت ، گوشه ، حوروز ، نوروز بیاتی ، نهاوند ، نهضت ، نیز ، نیز بوسلیک و عراقی و حسینی .

همچنین شعرهای فارسی در آن آمده است (ص ۲۰۰ و ۲۴۲ و ۲۴۳ و ۳۰۶ و ۳۰۸)

گذشته از شعرهای عربی .

نیز داستان ساختن ضرب الفتح را برای مغيث الدين سلطان احمد و تصنيف او

درو ايقاعی برای سلطان جلال الدين حسين پسر سلطان اويس در باع دولت حانه تبریز

و شاه ضرب او برای همان سلطان احمد دربغداد در کشتی و ضرب الماء تین او برای غیاث الدین محمد سلطان در سمرقند در باغ نقش جهان (ص ۲۹۶ - ۲۹۸) ، چهار ضرب محمد شاه ربانی که پس از صفی الدین عبدالمومن ساخته است (۲۹۴) ، داستان نوبت ساخته مراغی در پایان شعبان ۷۸۱ در تبریز به دستور سلطان جلال الدین حسین برای ماه رمضان که خواجه رضی الدین رضوان شاه و خواجه شیخ کججی و امیر شمس الدین زکریا قاضی شیخ و جلال الدین فضل الله عبیدی و خواجه جمال الدین سلمان در آنجا بوده اند از گفته خود مراغی که نوبت نخستین آن را برده حسینی نامیده است (۳۰۵ - ۳۰۷) همه اینها گویا از جامع الالحن و زبده الالحن مراغی باشد . " فصل فيه تاثیر ادوار و آوازا ، اوقات اللحن " هم در آن هست .

اسفزاری که او یاد کرده است همان ابوحاتم مظفر بن اسماعیل اسفزاری است که هم زمان عمر خیام بوده و مولف ارشاد ذوی العرفان الی صناعة القبان و آثار علوی (چاپ مدرس رضوی) و رساله فی الموسیقی به نوشته شیروانی (ص ۲۵۴) ، در تتمه صوان الحکمة (ص ۱۱۹ و ۲۰۳) و نزهة الارواج شهرزوری (۵۴۰۲) و بروکلن (ذیل ۱۸۵۶) و معجم المؤلفین (۲۹۸۰۱۲) سرگذشت او هست .

پس در این مجموعه مورخ ۱۰۲۸ می بایستی رساله الموسیقی ابن المنجم و رساله نسبة التالیف یا حاشیه القانون خجندی و رساله المدخل الحفظی الی صناعة الموسیقی ساخته بورجانی و اصطلاحات الارثماطیسی باشد و اکنون نیست و شاید برداشته اند و آنچه در آن مانده همان چهار کتاب یاد شده است .

چنانکه دیده ایم همه این چهار کتاب را ابو عیسی محمد حکیم پسر محمد صالح نیشابوری در سال ۱۰۲۸ نزد میرفندرسکی درس خوانده است و نسخه در خاندان فندرسکی (گویا) بوده و محمد علی اصفهانی بهبهانی مجلسی و میر تقیم در ۱۰۷۰ و فرهاد میرزا و پسرش احتشام الدوله و در آن را داشته اند .

این مجموعه گویا پیوندی با مجموعه رامپور هند و مجموعه دیانت خان شاه قباد بدخشانی دهلوی که اکنون در موزه بریتانیا است دارد و شاید اصل آن دو باشد .

مجموعه رامپور در فهرست بهشین آنجا (ش ۳۰۹۷ ش ۶۴ ریاضی) و فهرست

تازه آنجا از عرشی (۵ : ۱۳۶ - ۱۴۵) شناسانده شده است (شماره 3773M8814)

فواد سید احمد در فهرس المخطوطات المصورة جزء ۴ المعارف العامة و الفنون المتنوعة چاپ قاهره در ۱۹۶۴ رقم ۴۵ موسیقی و غناء ص ۵۹-۶۰ و زکریا یوسف در فهرست موسیقی چاپ ۱۹۶۷ ص ۱۳ و دیباچه الکافی فی الموسیقی چاپ ۱۹۶۴ در قاهره با آوردن عکس آغاز آن از این مجموعه و نسخه موزه بریتانیا و یوسف شوقی در کشف رموز الاغانی با گذاردن عکس همه هردو نسخه از رساله ابن منجم از مجموعه رامپور و موزه بریتانیا آن را وصف کرده اند.

در مجموعه رامپور که به نستعلیق روشن است با اشکال و دوائی تاریخ ندارد و شاید از سده ۱۰ یا ۱۱ باشد این رساله ها هست:

۱- الکافی فی الموسیقی (۱ پ - ۲۱ پ) در ۲۰ برگ ۱۹ س.
 ۲- المدخل الی صناعه الموسیقی از آغاز الموسیقی الکبیر (۲۲ پ - ۲۵ ر).
 آغاز. من کتاب المدخل فی علم الموسیقی لابی نصر الفارابی. افتتاح الكتاب وینبغی الآن ان نبتداء فی الكتاب الاول فنقول کل صناعة نظریة فانها تشمل علی مباد وعلی مابعد المبادی.

انجام. فهذا جمیع ما یحتاج الیه فی هذه الصناعة من الاعداد.

۳- رساله فی النغم از یحیی بن علی بن یحیی المنجم النذیم در گذشته ۳۰۰ برای امیر المومنین المعتضد بالله (۲۵ پ - ۲۸ پ) در ۴ برگ ۱۹ س.
 این رساله را استاد محمد بهجة الاهری اللغوی العراقی در ۱۹۵۰ از روی نسخه موزه بریتانیا و دوباره استاد زکریا یوسف در ۱۹۶۴ از روی نسخه رامپور و دکتوریوسف شوقی با شرحی گسترده در ۱۹۷۶ در قاهره از روی هر دو نسخه چاپ کرده اند.

۴- الادوار و الایفعاغ از صفی الدین ارموی بغدادی (۲۸ پ - ۴۳ پ).

۵- المدخل الحفظی الی صناعة الموسیقی از ابوالوفاء محمد بن محمد بن یحیی مهندس حاسب بوزجانی در گذشته نزدیک ۳۸۸ (ریاضی دانان ایرانی از قربانی ۱۳۴ - بروکلن ذیل ۱۰۱ - ۹۶۰ - سزگین ۳۴۰۴) گویا همانکه رزنفیلد می گوید که در تاشکند هم نسخه ای از آن هست به شماره ۴۷۵۰/۸ (سزگین ۳۲۴۰۴) (۹۴ پ - ۹۸ پ) (فهرست نخستین آنجا I414 ، فهرست عرشی ۵ : ۱۰۶).

آغاز: نعت الوحدة. الوحدة هي التي يقال موجود واحد.

در مجموعه مجلس (۹۶۵۲/۶۶۵۲) رساله فی الحساب است در ۳ ص بدینگونه .
 " رساله لابی الوفاء محمد بن محمد بن المهندس الحاسب قال الوحدة هي التي بها يقال على كل موجود واحد. العدد هو كثرة الوحدات . . . . . المناسبة العاشرة هو ان يكون نسبة الحد الاوسط الى الحد الاصغر كنسبة تفاضل الطرفين الى تفاضل الاعضمين . تمت الرسالة ."
 در مجموعه حسن نراقی (فیلم ۳۵۶۴ دانشگاه ، فهرست ۲ : ۱۸۷) نیز همین رساله هست و این دو باید مانند همان نسخه رامپور باشند .

۶ - قانون اقلیدس (۹۹ پ - ۱۰۲ پ) که جز قول اقلیدس علی اللحن و صنعة المعارف و مخارج الحروف است که در حاوی الفنون و سلوة المحزون ابن الطحان از آن یاد شده است (موسیقی نامه ها ۲۹ و ۱۰۲ - فهرست فواد سید ۵۱ - سزگین ۴ : ۱۶۶ - کتابهای عربی تازه در موسیقی از نیوباثر ص ۸ و ۱۳) .

آغاز: بسم الله . كتاب اقلیدس قانون جزء التالیف و ان كان سکون و لا حركة كان سکون و اذا كان سکون و لم يتحرك شيء لم يسمع شيء و ان سمع شيء و جب ان يكون الا و قبله حركة .

انجام : و هما متساويان انقص من خمس مدات فاحدهما (نسخه ملی) .

۷ - رساله فی الاصطلاحات الرياضیة از همان بوزجانی که یاده شده است .
 در گوهرشاد مشهد مجموعه ایست دارای هفت رساله (فهرست شهرستانها ۳۸۸) .
 نامه عرفانی فارسی ، لزوم الفساد علی تقدیر تعدد الواجب ، الواحد لا یصدر عنه الا الواحد از ابراهیم حسینی همدانی که در آن از بهمنیار و دوانی یاد می شود ، بندی بانشانه " س م جیلانی " گویا شمسای گیلانی بدینگونه " اعلم ان من خواص الواجب . . . " ، رساله ای بدینگونه " هذه حدود بعض الالفاظ التي يستعمل فی البراهین الهندسیة جمعها السهل والله الموفق والمعین . النسبة هي حاله فی الكمية بین کمین متجانسین يعرف بها قدر کل منها . . . . . من جنس واحد " که شاید این هم از بوزجانی باشد ، خلق الاعمال دوانی ، رساله ای که برای ایلدرم بایزید ساخته شده بدینگونه . " حمد الاله عم الخلق آله ، رساله فارسی محمد دهدار (فهرست فیلمها ۱ ، ۶۴۷ ف ۲۱۵۵ - ع ۴۸۷۵) .

۸ - رساله فی نسبة التالیف او حاشیه القانون از فخرالدین محمد بن محمد بن ابی

نصر الخجندی (۱۰۴ - ۱۰۸ ر) (موسیقی نامه‌ها ۹۳) .

آغاز. بسم الله: قال المولى الخجندی رحمه الله عليه . لما كانت النسبسة الموسيقية نوعا مخصوصا من النسب والطبيعة السوعية لا تتحصل فى الاعيان والادهان . انجام . ولنتصر على هذا القدر من هذه الحاشيه حامدين لله و شاكرين لانعمه .
 ۹ - المجلة فى الموسيقى از فتح الله شروانى (۴۳ پ - ۹۳ پ و ۱۰۸ ر - ۱۰۹ پ و ۱۱۰ ر - ۱۳۷ ر) ديباچه آن در نسخه پسر از خود کتاب در ۱۰۸ ر - ۱۰۹ پ است . وميان ديباچه و متن افتادگى است . آغاز آن " الحمد لله الذى فضلنا على كثير من عباده المومنين . . . (آغاز خطبه) المناسبات المشهورة فى هذا العلم عشرة ثلاثة منها شهروهى المناسبات العديدة و المناسبة الهندسية و المناسبة التاليفية " (ميانه مطالب كه در ص ۱۱۸ نسخه ملى ديده مى شود) .

عرشى هر دو پاره را و فواء سید دومى را یاد کرده است فواء سید بند انجام آن را چنین آورده است . " كما جريت فى البحث عن تاليف النغمات و ايقاع النفرات و لاوردت طرفا من طرف مباحثها و لباها من عباب مفاحصها . فهذا آخر ما اردت ايراده فى هذا المحل و الحمد لله اولاً و آخراً .

عرشى در فهرست خود آن را شناخته و پنداشته است كه اين بحث دورساله است يکى همين يکى و به نام رساله الموسيقى و باهمان آغاز (۱۰۸ - ۱۰۹ پ) دومى هم به نام رساله الموسيقى (۱۱۰ ر - ۱۳۷ ر) با آغاز " ولعله فهم هذا من ظاهر كلام صاحب الادوار حيث قال النغمة المسموعة . . . " كه در ص ۱۵۳ نسخه ملى ديده مى شود .

فواء سید (ص ۵۵) از همين رساله (ش ۳۴۳) یاد کرده و آغاز و انجام آن را آورده ولى اين يکى را (۵۷) شناخته است . گویا در نسخه آشفته گى هست .

مجموعه موزه بریتانیا شماره Ox2361 به نستعلیق خوشریز ۱۰۷۳ عبد المنعم محمد عطاری در شاه جهان آباد دهلی مقابله شده با اصل در روز ۲۵ محرم ۱۰۷۴ در کشمیر در رساله النغم ابن المنجم مقابله شده در همين سال در الكافى ابن زيله و با نام نویسنده (همان عطاری) در رساله خجندی مقابله شده در ۱۰۷۵ و مقابله شده در ۱۰۷۹ در كنز التحف .

در این نسخه چنانکه از فهرست عربی و فارسی ریو (موسیقی نامه ها ۹۰ و ۱۰۳ و ۱۱۰ و ۱۳۱ و ۱۳۷ و ۱۶۸ و ۱۹۱) چهارده رساله موسیقی است و برای دیانت خان شاه قباد پسر عبدالجلیل حارثی بدخشانی امیر دربار اورنگ زیب (۱۰۶۹ - ۱۱۸) درگذشته ۱۰۸۳ در دلهی نوشته شده و به دست میرزا محمد بن رستم بن معتمد خان مولف تاریخ محمدی رسیده است نامهای آنها با مهر مورخ در برگ ۲ و ۱۸ دیده می شود .

این دیانت خان گویا همان قباد بیک اوزبک میرآخور غضنفر خان (۱۰۶۷ - ۱۷۰) باشد که سرگذشت او در تحفة الکرام تتوی (۴۰۸) هست و جز محمد حسین دیانت خان دشت بیاضی هندی درگذشته ۱۰۴۰ (میخانه ۵۴۹ - تذکره شعرای کشمیر ۶۶۹) می باشد .

شاه قباد از دوستداران موسیقی بوده و این مجموعه را در ۱۰۷۳ (فیلم ۴۲۴۵ و ۴۳۳۹) همچنین مقاصد الالحان و تحفة الادوار نوشته محمد امین در ۱۰۷۷ در اکبرآباد (ش ۵ - ۱۸۴۴ بادلین) را برای او فراهم آورده اند (دیباچه یوسف شوقی ۱۱ - ۱۴۰) .

در این مجموعه قانون اقلیدس است و النغم ابن المنجم والمدخل فارابی و رساله خجندی و رساله شروانی می توان گفت که این مجموعه هندی و مجموعه رامپور با مجموعه ایرانی کتابخانه ملی پیوندی دارد و اگر از روی یکدیگر نوشته نشده باشند یک اصل مشترکی خواهند داشت .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

کتابخانه ملی ایران

